

De behandeling van een belangwekkend vraagstuk in het tijdsbestek van een half uur heeft voor- en nadelen. Eén voordeel is dat je met een gerust geweten – en dat is "ethisch" verantwoord – kunt beginnen met de opmerking dat je in dat halve uur niet alles kunt behandelen. Een nadeel is, dat dus veel moet blijven liggen. Daarom moeten keuzen worden gemaakt, waarvan de behandeling overigens ook niet zal uitstijgen boven het niveau van "aanzet tot". Een aanzet tot voorlopige beantwoording van een mogelijkerwijs in de toekomst nog weer anders te formuleren vraag is in de sociale wetenschappen echter niet ongebruikelijk.

Wat ik maar wil zeggen is dat ik mij een tweetal beperkingen heb opgelegd bij de voorbereiding van deze inleiding. De eerste is deze, dat het hier gaat om een ethisch vraagstuk, niet allereerst om een technisch, juridisch, politiek en sociaal probleem. Een tweede beperking ligt hierin, dat mijn inleiding zal handelen over internationale communicatie, met slechts zijdelings aandacht voor nationale communicatie als internationaal probleem.

Internationale communicatie kenmerkt zich door ongelijkheid in wat kan worden aangeduid "Noord-Zuid"-opzicht, door ideologische tegenstellingen in "Oost-West"-opzicht. Techniek, financiën en deskundigheid om gelijkheid te realiseren, althans ongelijkheid te verminderen zijn aanwezig – op dit gebied, en dat mag best gezegd worden, spreekt Nederland een woord mee –; de middelen om ideologische tegenstellingen te verzoenen zijn bekend – ik denk aan de zgn. "derde mand" – maar ook in de internationale politiek blijkt de geest wel gewillig maar het vlees zwak en wordt ook hier, helaas een onderscheid gemaakt tussen woord en daad. In meer dan één betekenis gaat "de macht van het woord" boven "het recht van spreken".

Tegen deze niet erg bemoedigende achtergrond wil ik in deze inleiding twee vragen centraal stellen:

1. hoe gelijkheid op het gebied van informatie en communicatie te bewerkstelligen?
2. en waartoe?

Om met deze tweede vraag te beginnen, zij is reeds op twee manieren beantwoord, samen te vatten onder de noemer van "democratisering van internationale betrekkingen op het gebied van informatie en communicatie". In de eerste plaats ging en gaat het om vergroting van vrijheid en om vermindering van ongelijkheid. Althans op internationaal niveau, waarop sprake is van zender-dominantie van Noord ten opzichte van Zuid, alsmede van sterk uiteenlopende opvattingen over media en samenleving tussen Oost en West.

Wanneer kennis macht is en wanneer, met Kuypers, macht wordt omschreven als "het vermogen om invloed uit te oefenen" (G. Kuypers, Grondbegrippen van politiek, 1973, p. 87), dan zal niemand willen ontkennen dat de macht op dit gebied ongelijk is verdeeld.

In dit verband betekent vergroting van vrijheid, opnieuw naar Kuypers, vergroting van de mogelijkheid van een actor, bijvoorbeeld een staat, iets te doen of niet te doen, iets te denken of niet te denken, en wel zonder opdracht, de bewilliging, de hulp of de straf van anderen. Zoals vermindering van ongelijkheid in dit opzicht betekent, het toewerken naar een zodanige relatie tussen staten, dat zij een bepaald kenmerk gemeen hebben of in dezelfde mate bezitten. Dat kenmerk is hier het vermogen om te communiceren, om informatie te verspreiden en te ontvangen.

In dit democratiseringsproces gaat het om een vrijere, bredere en meer uitgebalanceerde verspreiding van informatie. Het gaat zelfs om een rechtvaardiger en effectievere informatie- en communicatieorde in tegenstelling tot de "oude" orde, die zich kenmerkt door één-

zijdigheid, zowel wat betreft de richting (van Noord naar Zuid) als ten aanzien van de inhoud (incident-journalistiek in plaats van tendens-journalistiek). Ik ben zo vrij de – veelal gerechtvaardigde – kritiek op deze eenzijdigheden als bekend te veronderstellen.

In de tweede plaats is de vraag "waartoe gelijkheid?", in het verlengde van het eerste antwoord, beantwoord met een beroep op en verwijzing naar het bevorderen van internationale vrede en internationaal wederzijds begrip, inclusief het bevorderen van mensenrechten, het tegengaan van apartheid en aanzetten tot oorlog. Ik verwijs in dit verband naar de zgn. 'Mediadeclaratie' van Unesco uit 1978 en naar de resoluties 33/115, A, B en C van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties, aangenomen op 18 december 1978.

In deze tweede beantwoording gaat het om 'solidariteit' en dat is dan de derde dimensie, naast vrijheid en gelijkheid, die aan democratisering kan worden onderscheiden. Een dimensie die de komende tijd de meeste aandacht zou dienen te krijgen. Ik kom daar nog op terug.

In dit verband wil ik U niet een citaat onthouden uit een rede van de directeur-generaal voor Ontwikkeling en Internationale Economische Samenwerking van de VN, uitgesproken in januari 1980 voor de "Committee of the Whole":

"De internationale gemeenschap zal snel en vastberaden het roer in handen moeten nemen, wil zij niet gedoemd zijn ten onder te gaan in een steeds verder om zich heen grijpende crisis, die niet alleen in prijzen en productie zal doorwerken, maar spanningen van velerlei aard met zich zal brengen. De economische schokken zullen ongetwijfeld gepaard gaan met verreikende sociale en politieke polarisatie, zowel op internationale als op nationaal niveau. De geschiedenis van vlak voor de oorlog onderstreept de ernstige gevolgen, die een dergelijke ontwikkeling kan hebben voor de wereldvrede en veiligheid."

Welke bijdrage kan hier van internatio-

nale communicatie worden verwacht? Niet waar, communicatie betekent iets gemeenschappelijk-maken, mededelen. Zou hier kunnen gelden: "gedeelde smart is halve smart?". De discussies over een rechtvaardiger informatie- en communicatiestroom zijn niet al te vrolijk en getuigen weinig van een royale bereidheid de ander ter wille te zijn. Met name hier doen zich de eerder genoemde ideologische tegenstellingen voelen, waarbij het beginsel van de staatssoevereiniteit in voorkomende gevallen dient om de status quo onverlet te laten en de idee van de "free flow" handelspraktijken toelaat die met ethische argwaan bekeken dienen te worden, die althans primair het gewin en niet de mens als verantwoord cultuurdrager dienen.

De problemen die zich hier voordoen zijn niet gering en het is duidelijk dat communicatie alléén geen toereikend middel is om tot oplossingen te geraken. Zo merkte Oscar Riegel op: "Internationale Communicatie, hetzij door middel van satelliet of anderszins, is een weerspiegeling van internationale politiek. Geen bedrijvigheid op het gebied van de communicatie, hoe vernieuwend ook haar technisch vermogen en hoe universeel ook haar sociale potentieel, kan uitstijgen boven of zich meer te doel stellen dan haar wereldse basis in de politiek van gesegmenteerde nationale soevereiniteiten". (O. Riegel, "Communication by satellite: the Political Barriers", in *The Quarterly Review of Economics and Business*, 2:4 (1971).

Van deze politieke basis getuigt ook een "Recalling" in de "Aanbeveling inzake het internationale programma voor de ontwikkeling van communicatie", aanvaard door de Intergouvernementele Conferentie voor Samenwerking op het gebied van Activiteiten, Behoeften en Programma's voor de Ontwikkeling van Communicatie (april 1980), namelijk dat de bestaande ongelijkheid tussen verschillende landen niet zal worden opgeheven door alleen maar de materiële ontwikkeling van infrastructures en professionele hulpbronnen en door de

overdracht van know-how en technologie, maar dat de oplossing óók afhangt van de eliminatie van alle politieke, ideologische, psychologische, economische en technische obstakels die de ontwikkeling van onafhankelijke, nationale communicatiesystemen en een vrijere, bredere en meer uitgebalancereerde circulatie van informatie in de weg staan.

Of dit spoedig zal gebeuren staat te bezien, omdat onze waarneming nog steeds gestuurd wordt door denken waarin traditionele begrippen als staatssoevereiniteit en "free flow" voorkomen, terwijl de internationale ontwikkelingen zich kenmerken door toenemende interdependentie en transnationalisering. En dit is niet zonder belang voor beantwoording van de vraag of er wel een ethiek met betrekking tot internationale communicatie kan worden ontwikkeld. Wat ik hiermee wil zeggen is dit: zonder overdrijving kan worden gesteld dat de discussie over internationale communicatie zich kenmerkt door een strijd om de macht van het woord in de ruimste zin des woords. Een strijd om het-voor-het-zeggen-hebben. Zonder overdrijving kan voorts worden opgemerkt, dat sommige woorden bij anderen niet goed vallen, sterker, dat de woorden van sommigen bij velen niet in goede aarde vallen. Zo is er in de ontwikkelingslanden – maar daar niet alleen, ik hoef slechts te wijzen op de commotie in Nederland over de bedreiging van het bestel als gevolg van de combinatie satelliet-kabel – vrees voor het teloorgaan van de eigen culturele identiteit, in Oost is verzet tegen de "free flow" uit angst voor het open gaan van gesloten samenlevingen, terwijl voorts markeconomische overwegingen een rol spelen.

Dit angst- en vreescomplex heeft geleid tot een pleidooi voor, wat men zou kunnen noemen, een "beheerste" free flow. Wel vrij maar binnen zekere grenzen. Daar kan men begrip voor hebben. Afhankelijk van de aangevoerde argumenten behoort men daar ook begrip voor op te brengen. De vraag is echter

waartoe de "free flow" beheerst dient te worden, welke overwegingen daarbij een rol spelen en wie die overwegingen aanvoeren. Daarover een enkele opmerking.

Wijzigingen in de "free flow" worden doorgaans voorgesteld met een verwijzing naar de eerder genoemde dubbele eenzijdigheid van de bestaande stromen van internationale informatie. Die stroom dient op z'n minst tweezijdig, maar bij voorkeur méérzijdig te worden, terwijl met het oog op een juiste beeldvorming in Noord en Zuid, Oost en West de inhoud van de bestaande informatiestroom nuanceringen behoeft. Daar wordt aan gewerkt. Te noemen valt bijvoorbeeld het "International Programme for the Development of Communication", een actieprogramma waartoe werd besloten tijdens de Algemene Conferentie van Unesco in 1980 in Belgrado. Het doel van dit programma is het bieden van praktische en doeltreffende hulp aan ontwikkelingslanden, tegen de achtergrond van een rechtvaardiger spreiding van de communicatiemiddelen in de wereld. Hiermee worden mogelijkheden tot verbreding van de informatiestroom geboden. Mogelijkheden tot nuancering van de eenzijdige inhoud van de informatiestroom worden tot uitdrukking gebracht in het tweede deel van de doelstelling van het IPDC: het gaat niet alleen om een rechtvaardiger spreiding van de communicatiemiddelen in de wereld, het gaat evenzeer om het scheppen van mogelijkheden daarvan, nationaal en internationaal, een zinvol gebruik te maken.

Ik heb gezegd, dat het gaat om wijzigingen in de "free flow" en daarbij heb ik de vraag gesteld vanuit welke motieven die wijzigingen worden bepleit. Naar het mij voorkomt zijn twee centrale motieven te signaleren, te weten die van macht en die van gerechtigheid.

In de eerste plaats het machtsmotief. In de Declaratie van de Topconferentie van staatshoofden of van regeringen van niet-gebonden landen in Colombo, 1976, werd onder meer opgemerkt:

"Een nieuwe internationale informati-orde op het terrein van informatie en

massacommunicatie is van even groot belang als een nieuwe internationale economische orde. De emancipatie en ontwikkeling van nationale informatiemedia is een integraal deel van de alomvattende strijd voor politieke, economische en sociale onafhankelijkheid voor een grote meerderheid van de wereldbevolking die niet het recht ontzegd behoort te worden om informatie te verschaffen en om objectief en correct geïnformeerd te worden".

Een ander voorbeeld: in hun "Kommunikatielijnen onder spanning" (Nijmegen, 1980) merken Van Aernsbergen, Tonnare en V.d. Veen op, dat de organisatiestructuur van de internationale communicatie- en informatie-industrie duidelijk aantoont, dat "... deze tak van industrie een fundamenteel onderdeel vormt van de economische machtsverhoudingen in de wereld. Niet alleen is deze industrie, qua omvang, uitgegroeid tot de grootste industrie van de wereld, maar ze vervult tevens een onmisbare, ondersteunende functie voor de verspreiding en het in standhouden van een wereldwijd kapitalistisch stelsel".

Een stelsel, waarin, aldus Hamelink, "... de verstrengeling van belangen tussen informatie-industrie en het bankwezen leidt tot een sterk oligopolistisch beheerde toegang tot een zo centrale grondstof als financiële informatie. Dit maakt dat de ontwikkelingslanden in internationale onderhandelingen sterk in het nadeel zijn" (C. Hamelink, "De rol van multinationale ondernemingen op communicatiegebied; de verstrengeling van software en hardware", inleiding gehouden tijdens het colloquium van de Nationale Unesco Commissie op 29 en 30 mei 1980, Amersfoort).

Gaat het, kort gezegd, bij deze benadering om een streven naar macht als basis van vrijheid, bij pleidooien waarin het motief van gerechtigheid centraal staat, gaat het om vrijheid op basis van recht om "rechtens" geldende bevoegdheid om macht uit te oefenen. In deze benadering wordt de idee van mensenrechten sterk benadrukt terwijl voorts de gedachte van een internationale verde-

lende gerechtigheid de aandacht krijgt. Ik kom hier nog op terug.

In de derde plaats heb ik gevraagd wie als initiator kunnen worden aangemerkt bij voorstellen tot wijzigingen in de "free flow".

Daarmee kom ik voorts op m'n eerste centrale vraag: "Hoe gelijkheid te organiseren". Bij beantwoording hiervan zal tevens de "waartoe" vraag naar voren komen, omdat het aanbeveling verdient de middelen niet los te zien van het beoogde doel. Vermelding verdient hier uiteraard Unesco die door middel van "normatieve actie" en "practische maatregelen" een grotere gelijkheid op het gebied van informatie en communicatie tracht te bewerkstelligen. Normatieve actie heeft betrekking op het opstellen van normen, codes of beginselen waaraan communicatoren zich zouden dienen te houden in het belang van fundamentele mensenrechten en de samenleving. Het behoeft geen betoog, dat met name op dit terrein grote verschillen bestaan tussen de deelnemende lidstaten. Partijpers in Oost, ontwikkelingsjournalistiek in delen van Zuid en opvattingen over vrije, onafhankelijke journalistiek in Noord/West staan hier tegenover elkaar.

Gegeven deze tegenstellingen rijst de vraag of een ethiek op het gebied van internationale communicatie wel haalbaar is. Het gaat hier immers om een ethiek met betrekking tot het verkeer tussen verschillende 'natiën en talen'. Kan dat verkeer wel normatief worden geregeld? Over deze vraag is al lang en veel nagedacht. Er zijn sommigen die zeggen: uitgesloten, want internationale politiek is in wezen a-moreel: gerechtigheid, gelijkheid en vrijheid kunnen slechts worden gedefinieerd in termen van een gegeven, specifieke 'way of life' en de hoogste ethiek is nationale zelf-bescherming. Anderen zeggen: internationale ethiek is mogelijk maar zal slechts gelden voor het verkeer tussen staten die er ideologisch dezelfde opvattingen op nahouden. De regels die men ten opzichte van gelijkgezinden in acht behoort te nemen gel-

den niet voor het verkeer met andersgezinden: de niet-gelovige wordt geëxcommuniceerd. Tussen deze opvattingen bevinden zich dan nog de zgn. "ethische" relativisten. Zij stellen dat de morele eisen aan een staat, die op de een of andere manier moet overleven in een samenstel van staten, waarvan elk in aanleg een gewelddadige crimineel is en waarboven geen politieke autoriteit met een gezagsmonopolie staat, anders moet zijn dan de eisen die men aan een individu in een geordende geciviliseerde samenleving kan stellen. In de hiërarchie van met elkaar wedijverende morele claims moeten nationale belangen voorrang hebben, hoewel staatslieden de plicht hebben deze zoveel als mogelijk is te verzoenen met belangen van anderen. (zie: G. Stern, "Morality and International Order", in: A. James (ed) *The Bases of International Order*, 1973, p. 134-137).

Als het al mogelijk blijkt een ethiek op het onderhavige gebied te ontwikkelen komt vervolgens de vraag op voor wie of wat regels ontwikkeld worden. Voor staten, journalisten, publieken? En voorts de vraag of zulk een ethiek internationaal of transnationaal handelen tot onderwerp kan hebben zonder daarin het nationale niveau te betrekken. Als één van de doeleinden van het IPDC heb ik genoemd het scheppen van mogelijkheden om een zinvol gebruik te maken van een gelijke en rechtvaardige verdeling van de communicatiemiddelen in de wereld. Wat is in dit verband een zinvol gebruik? Wat is nationaal zinvol, wat inter- en transnationaal en hoe te voorkomen dat internationale zinvolheid – bijvoorbeeld het bijdragen aan de pluriformiteit van meningen – ten koste gaat van nationale zinvolheid – wanneer bijvoorbeeld individuele vrijheid van meningsuiting minder op prijs wordt gesteld in verband met 'hogere' belangen. Hoe, tenslotte, recht te doen aan nationale onafhankelijkheid en tegelijkertijd de ogen niet sluiten voor de toeneemende onderlinge afhankelijkheid?

In zijn bijdrage aan de bundel "National Sovereignty and International Communication", K. Nordenstreng en H.I. Schil-

ler (eds), 1979, merkt E. Ploman op dat de traditionele voorstelling van een internationaal systeem, louter samengesteld uit staten die zich kenmerken door totale en gelijke onafhankelijkheid, absolute en ondeelbare souvereiniteit, met overwegend betrekkingen in de vorm van competitie en conflict, langzaamaan wordt opgegeven. In plaats daarvan komt een reeks begrippen op, die de interdependentie van staten in een wereldsysteem tot uitdrukking brengen, een wereld- of transnationale samenleving die andere actors bevat dan de staat, evenals betrekkingen, die zowel binnen de grenzen als daaroverheen bestaan en die minder het accent leggen op de territoriale dan op "issue"-dimensies.

Een en ander heeft naar zijn mening betekenis voor de ontwikkeling van nieuwe begrippen, óók op het terrein van communicatie en informatie en op het daarop van toepassing zijnde internationale recht. Hij vervolgt: "Wat ook de waarde van zulke begrippen als vrijheid van informatie en een vrije stroom van informatie moge zijn, ze zijn niet langer adequaat in het licht van de huidige omstandigheden, behoeften en percepties" (p. 164) en hij beklemtoont dan ook het belang uit te komen boven de tweedeling "free flow" en nationale souvereiniteit. Ook naar de mening van J.N. Rosenau, (*The Study of Global Interdependence, Essays on the Transnationalisation of World Affairs*, 1980) is behoefte aan de ontwikkeling van nieuwe concepten, gericht op dynamische in plaats van op statische verschijnselen, georganiseerd rond *processen* van eenheden die betrekkingen met elkaar onderhouden in plaats van rond de hoedanigheden van die eenheden. Dat wil zeggen, niet wie of wat ze zijn, maar wat ze doen dient onderwerp van studie en analyse te vormen.

Daarop zou een ethiek voor internationale communicatie betrekking kunnen hebben, ontwikkeld als een ideaal in een niet-ideale wereld. Een niet-ideale wereld, waarin met een beroep op de nationale souvereiniteit een onbelemmerde "free flow" wordt afgewezen.

Soms begrijpelijk en te rechtvaardigen wanneer vitale waarden in het geding zijn. Zie in dit verband de in het "Verdrag van Rome" genoemde toelaatbare beperkingen, alsmede de in de Universele Verklaring, art. 29 en in het Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten, art. 19 genoemde beperkingen. Soms, vanuit een westers georiënteerde democratische visie onbegrijpelijk en niet te rechtvaardigen, wanneer op z'n minst de indruk wordt gewekt dat het belemmeren van de vrije informatiestroom het tegengaan van vrije informatie op nationaal niveau dient.

Los van de vraag of nationale souvereiniteit terecht of ten onrechte als argument wordt ingebracht bij het afscherpen van de "free flow" dient de vraag gesteld of de autonomie van een staat een absoluut criterium is. Anders gezegd: zijn er grenzen aan het beginsel van niet-inmenging in interne aangelegenheden? Autonomie van staten wordt dikwijls opgevat als analoog aan individuen, die als autonome wezens gerespecteerd dienen te worden. Wanneer evenwel de autonomie van het individu model staat voor de autonomie van de staat, dan zou het in het internationale verkeer wel eens minder kunnen gaan om onaantastbaarheid en onvervreembare rechten dan om wat Charles R. Beitz (Political Theory and International Relations, 1979, p. 8) noemt "conformity of a society's political and economic institutions with appropriate principles of justice".

Ik denk dat hier het dilemma ligt voor het al dan niet kunnen onderschrijven van normatieve acties op het gebied van informatie en communicatie. Zolang de plichten de rechten overheersen en zolang vrijheid van meningsuiting een geleid gemeenschapsrecht en geen individueel grondrecht is, is regelgeving met betrekking tot de media vanuit westers-democratisch oogpunt een zwaarwegend probleem, hoe verschillend de socio-culturele en politieke omstandigheden ook mogen zijn. Afwijzing van plichtmatig gekleurde normatieve acties klemt des te meer, omdat hier-

door de vrijheid van meningsuiting en van meningsvorming in de weg wordt gestaan. Slechts vanuit de idee van de mensenrechten zouden normatieve acties ondersteund en toegejuicht kunnen worden. Regelgeving met het accent op (de verschaffing van) elementaire voorwaarden voor een menswaardig bestaan: vrijheid van meningsuiting, vrijheid van godsdienst, vrijdom van vrees en vrijdom van gebrek, de "four freedoms" zoals Roosevelt deze ooit formuleerde. Daarmee zou in het kader van democratisering van internationale betrekkingen recht worden gedaan aan de invulling van de dimensies vrijheid, gelijkheid en saamhorigheid, zowel op internationaal als op nationaal niveau. Dat wil zeggen: democratisering op internationaal niveau niet zonder democratisering op nationaal niveau. Hier kan – nog steeds – De Tocqueville worden geciteerd:

"Among the laws that rule human societies, there is one which seems to be more precise and clear than all others. If men are to remain civilized or to become so, the art of associating together must grow and improve in the same ratio in which the equality of conditions is increased".

(Democracy in America, Vol II, p. 118).

Naar mijn mening gaat het hier om een principiële kwestie, ofwel om beginselvastheid: als men zegt dat het belang of de waarde van vrije informatie allereerst ligt in de ontplooiing van de cultuur en als men zegt, met de cultureel-antropoloog *Onvlee*, eertijds aan deze universiteit verbonden, dat ontplooiing van de cultuur een antwoord is, namelijk op de roeping die zin aan het leven en samenleven geeft, dan gaat het niet aan internationaal te bevorderen wat nationaal niet wordt toegestaan. Dat is tegelijkertijd de kern van internationale communicatie als ethisch vraagstuk: welke zin geven wij aan leven en samenleven en welke rol dichten wij de media hierin toe. Een vraag die zowel de fervente "free-flow"-adepten als de nationale souvereiniteitskampioenen aangaat.

Waar het op aan komt is "the art of associating together". Internationale communicatie kan hieraan een bijdrage leveren mits, en ik citeer Rosenau, behoeften en wensen van de minder bedeelden worden erkend, op waarde geschat, tot uitdrukking gebracht en vervolgens worden gebundeld tot een samenstel van eisen die aan deze zaken kracht bijzetten en de politieke agenda's gaan vullen. Hierbij is geen verschil tussen Noord en Zuid, Oost en West. Van belang is:

a. voorwaarden te scheppen waaronder behoeften en wensen van leden van bevolkingen – op nationaal niveau – kunnen worden gearticuleerd;

b. de vraag naar de oorsprong en de bedoeling van media-boodschappen regelmatig aan de orde te stellen.

Daarbij komt men er niet onderuit te erkennen, dat de "idee van rechten van de mensen in beginsel nauw verbonden is met de gedachte van democratie. Zij houdt immers niet alleen in, dat de overheid de rechten en vrijheid van de onderdanen moet behartigen en eerbiedigen, maar ook, dat de onderdanen moeten kunnen deelnemen aan het bepalen van het overheidsbeleid". (brief van de ministers van Buitenlandse Zaken en Ontwikkelingssamenwerking bij de Nota "De rechten van de mens in het Buitenlands Beleid, 3 mei 1979, p. 5). Dit geldt in de eerste plaats op nationaal niveau. Om dit op het gebied van de internationale communicatie te realiseren zullen nieuwe structuren noodzakelijk zijn, omdat hier de relatie tussen meningsuiting en meningsvorming, mogelijk gemaakt door de media en participatie aan politieke besluitvormingsprocessen minder duidelijk ligt dan op nationaal niveau. Nieuwe structuren om intermediaire organisaties als media tussen "top" en "basis" een geëigende plaats te geven. Nieuwe structuren die niet van vandaag op morgen tot stand zullen komen. Daar is tijd voor nodig, al kan ook hier de tijd in het voordeel werken. Ik noemde Ploman die de wereldsamenleving in toenemende mate gekarakteriseerd ziet door "issues", meer dan door territoria. Eén issue is in ieder

geval te noemen dat Noord, Zuid, Oost en West met elkaar verbindt, namelijk de toekomst van onze samenleving.

In het rapport van de Commissie-Brandt, "North-South" wordt opgemerkt dat het Noorden niet moet doorgaan met zelfzuchtig beleid dat de wereld van kostbare bronnen berooft. In zijn artikel "From Pearson to Brandt" (International Journal, Vol. 35, 1979/1980, p. 620-645) merkt Cranford Pratt op: "Dit wekt de indruk dat de Commissie zich van een elementaire zaak bewust is, die zij overigens uit de weg ging: of wel of niet fundamentele verandering nodig is in de waarden van het Noorden, weg van die van een al maar uitbreidende consumptiemaatschappij. Twee hoofdredenen worden vaak aangevoerd waarom dit zo zou kunnen zijn. De eerste is dat het nastreven door het Noorden van een steeds groter BNP in de nabije toekomst zal leiden tot zeer ernstige tekorten van steeds meer hulpbronnen. Dit zal op zijn beurt leiden tot bedreiging van de stabiliteit van de wereldeconomie en tot een vergrote toename van de internationale spanning. De tweede is dat de levensstandaard van de westerse wereld mogelijkwerwijs niet zal kunnen worden gedupliceerd door de hele wereld. De per hoofd van de bevolking-consumptie van energie en andere hulpbronnen door het Noorden kan niet worden overgedaan door de honderden miljoenen in het Zuiden. Zolang de waardesystemen van het Noorden worden overheerst door de materialistische consumptie-aspiraties en het Zuiden op zijn beurt zijn eigen aspiraties modelleert naar het consumptieniveau in deze samenlevingen, zal er ernstige en internationale spanning komen. De Noordelijke staten zullen als rivalen vechten om hun aandeel in de hulpbronnen en met hun aspiraties zullen de staten van de Derde Wereld proberen in te breken in de "charmed circle of the rich".

In het rapport van de Commissie Brandt wordt de vraag gesteld: "Wat staat ons antwoord op deze uitdaging waarvan de bestemming van het mensdom afhangt in de weg? Niet allereerst de technolo-

gische oplossingen die reeds groten-
deels bekend zijn, maar het niet bestaan
van een klaar en algemeen bewustzijn
van de realiteiten en gevaren en de af-
wezigheid van politieke wil deze onder
ogen te zien en correctieve actie te on-
dernemen".

Wanneer politiek verantwoord omgaan
met macht betekent en, zoals Diemer
ooit schreef, "Journalistiek is dienst aan
de mens", dan kunnen politiek en jour-
nalistiek elkaar de komende tijden nog
machtige diensten bewijzen.